

Diarienumr: KS-2026/00349

Remiss: Rättssäker samhällsvård för barn och unga. SOU 2026:8

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott beslutar
Att godkänna förslag till yttrande enligt nedan

Ärendebeskrivning

Umeå kommun har givits möjlighet att inkomma med yttrande på *Rättssäker samhällsvård för barn och unga* som är slutbetänkandet av *Utredningen om stärkt barnperspektiv i LVU*. FGN, GVN, JUSK och IFN har yttrat sig på remissen.

Slutbetänkandet innehåller förslag kring hur samhällsvård för barn och unga ska bli mer rättssäker med målet om en tydlig och förutsägbar lag där beslut om samhällsvård fattas på ett gediget och korrekt underlag.

Umeå kommuns yttrande

Umeå kommun välkomnar ambitionen att stärka rättssäkerheten för barn och unga inom LVU-processen. Beslut om tvångsvård är bland samhällets mest ingripande åtgärder och det är därför avgörande att besluten vilar på hög kompetens, tydliga rättssäkerhetsprinciper och barnets bästa. Kommunen ser därför positivt på att barnrättsperspektivet ska vara utgångspunkt i arbetet. I förslagen ska barn och ungas perspektiv särskilt belysas och beaktas och det framgår genomgående i betänkandet.

Ökad sakkunskap i LVU-processen (kap 3)

Enligt förslaget ska förvaltningsrätter och kammarrätter, om det behövs, kunna höra en sakkunnig vid en muntlig förhandling eller hämta in ett skriftligt yttrande. Socialstyrelsen ska få i uppdrag att förordna sakkunniga och sammanställa en lista över dessa.

Umeå kommun ser att det ibland kan vara positivt att kunna kalla en sakkunnig till muntlig förhandling angående ansökan om vård. Det kan också vara en resurs för socialtjänsten som i vissa fall kan vara hjälpta av ett generellt utlåtande från en expert. Det anses också rimligt att Socialstyrelsen får i uppdrag att förordna sakkunniga och sammanställa en

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2026/00349

lista över dessa. Samtidigt vill kommunen understryka vikten av balans mellan expertkunskap och den konkreta kunskap som finns om det enskilda barnet. Generella teorier eller modeller får aldrig väga tyngre än individuella omständigheter och den samlade bilden av barnets situation. Umeå kommun vill därför understryka vikten av att Socialstyrelsen tar fram ett kunskapsstöd och utbildningsmaterial kring hur och när expertkompetens ska användas i LVU-processen.

Utredningen bedömer att det inte är rimligt att reglera exakt vilka utbildningar eller legitimationer som de sakkunniga ska ha men nämner som exempel specialister i barn- och ungdomspsykiatri och barn och ungdomsmedicin, legitimerade psykologer med specialistutbildning och legitimerade psykoterapeuter med socionomexamen, med erfarenhet av att arbeta med barn och unga inom sitt fält. Här vill Umeå kommun understryka vikten av expertis med kunskaper och erfarenheter av olika former av funktionsvariationer är av stor betydelse. Kompetensområdet beskrivs väl av olika punkter i funktionshinderkonventionen. Vidare är det också viktigt med expertis med förståelse för och kunskap om makt och kön. En genomgång av närmare 300 LVU-domar som Ekot gjorde 2023 visade att sexuella orsaker tas upp i beslut om tvångsvård för var tredje flicka men bara var sextonde pojke som omhändertas på grund av eget beteende.

Vidare är det positivt att yrkesverksamma inom förskola och skola samt elevhälsa vid behov kan bidra i en LVU-process och ses som viktiga sakkunniga i relation till bedömningen av det enskilda barnets bästa och att sakkunskap bör tillföras ärenden i ett så tidigt skede som möjligt. Skolan är en central och sakkunnig aktör i barnets vardag, som ofta har en viktig roll i att förmedla relevant information om barnets utveckling, mående och eventuella oro. I utredningen föreslås att begäran bör göras skriftligt och innehålla specificerade frågor och att svaret ska kontrolleras, och följas upp så att de uppfattats korrekt och noteras att det är gjort, något som Umeå kommun ser positivt på.

Ska åklagare få fatta beslut om omedelbart omhändertagande? (kap 4)

Umeå kommun är starkt kritisk till det förslag som innebär en begränsad och sekundär befogenhet för åklagare att fatta interimistiskt beslut om omedelbart omhändertagande. Kommunen håller med om samtliga risker som utredaren redogör för och delar bedömningen att det inte finns brister i dagens ordning som skulle avhjälpas genom att ge åklagare en befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande. Däremot finns en risk att en sådan ordning leder till att barn och unga omhändertas på felaktiga grunder och att tilliten till systemet skadas.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2026/00349

Det begränsade förslaget som utredaren varit ålagd att lämna gäller när det trots ansträngningar inte går att nå behörig beslutsfattare. Det ska då vara fråga om situationer då barnet eller den unge, utan ett beslut om omedelbart omhändertagande, uppenbarligen kommer att lida allvarlig skada. Detta framstår inte som en reell situation eftersom socialtjänsten har ett tillgänglighetskrav och därmed alltid finns att nå i dessa situationer. I ett akut läge där det är fråga om ett omedelbart omhändertagande är det under alla omständigheter socialtjänsten som är bäst lämpad att finnas där.

Umeå kommun avstyrker förslaget i sin helhet.

Förutsättningar för att ett omhändertagande för vård ska upphöra (kap 6)

Förslaget innebär att när någon av förutsättningarna för ett omhändertagande för vård inte längre är uppfyllda, ska en socialnämnd besluta att ett omhändertagande ska upphöra. Ett omhändertagande ska upphöra om vården inte är till barnets eller den unges bästa, även om grundproblematiken inte är löst.

I figur 6.1 samt figur 6.2 finns förslag på utformning av förutsättningar för att ett omhändertagande med stöd av 2 § LVU respektive 3 § LVU ska upphöra. Figuren visar hur en prövning ska göras i tre led där frågor kan besvaras med "ja, omhändertagandes upphör" eller "nej". Umeå kommun anser att det är viktigt att det i den schematiska bilden tydliggörs att barnets bästa ska beaktas genom hela processen.

Umeå kommun vill också peka på att det kan tillkomma problematik i hemmet under tiden ett barn är placerat. Grundproblemet kan ha upphört samtidigt som nya uppgifter kan ha tillkommit som visar på annan omsorgsbrist. Detta kan göra att det inte är det bästa för barnet att flytta hem trots att grunden till att barnet först placerats har åtgärdats.

Vidare finns en skrivning i figuren som säger att "Bedömningen ska göras om barnets behov av skydd och vård överväger de eventuella negativa konsekvenser som vården får för barnet. Barnets egen inställning ska ges en ökad betydelse i takt med stigande ålder". Här anser kommunen att formuleringarna bör följa socialtjänstlagens formulering kring hur barnets åsikter ska tillmätas betydelse, det vill säga: "i förhållande till ålder och mognad". Det är mycket individuellt i vilken takt ett barn når en viss mognadsgrad och detta bör inte enbart utgå från ålder.

Obligatorisk domstolsprövning

Det föreslås att ett omhändertagande för vård på grund av barnets/den unges eget beteende ska underställas förvaltningsrättens prövning var sjätte månad. Vid socialnämndens omprövning ska finnas rätt till offentligt

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2026/00349

biträde. Umeå kommun håller med om att det är viktigt att barnet får komma till tals i fråga om sin placering men ställer sig tveksam till om obligatorisk domstolsprövning var sjätte månad är rätt väg att gå. Idag finns ingen obligatorisk domstolsprövning men rätten finns att överklaga på barnets eget initiativ.

Kommunen skulle hellre se ett förslag där socialtjänstens skyldigheter att informera och hjälpa barnet med ett överklagande tydliggörs. Utifrån barnets perspektiv är det inte alltid självklart att en rättsprocess var sjätte månad är önskvärd. En rättsprocess kan innebära en stor belastning och det förekommer också fall där barnet själv önskar vara placerat trots att vårdnadshavare inte samtycker. Kommunen saknar också en beskrivning av barns egna tankar om att vara i en rättsprocess som del i utredningen.

Enligt förslaget ska ett omhändertagande för vård upphöra om beslutet inte har underställts förvaltningsrätten inom föreskriven tid. Även om socialnämnden enligt lag ska underställa förvaltningsrätten ett omprövningsbeslut inom föreskriven tid går det inte att bortse från risken att det i vissa fall kan ske en fördröjning. Kommunen vill påpeka att ett upphörande på fel grunder kan gå ut över barnets bästa.

Om kontakt med och information till vårdnadshavare

Umeå kommun vill framhålla att det är ett mycket komplext uppdrag att stötta både barnet och föräldern när ett barn är placerat utanför hemmet. I socialtjänstens uppdrag ingår redan idag att vårdnadshavaren ska få stöd när ett barn ges vård utanför hemmet. I förslaget framgår att det ska vara en annan person som är vårdnadshavarens kontakt än den som är barnets socialsekreterare, och kommunen har förståelse för att den vuxne i många fall inte vill prata med barnets socialsekreterare.

I Umeå kommun tillhandahålls detta stöd idag genom Föräldrastödsenheten som ger ett kontinuerligt och individuellt anpassat stöd till vårdnadshavare med placerade barn. Detta upplevs vara väl fungerande och vi ser inte att kvaliteten på stödet skulle förbättras genom ett krav på en utsedd socialsekreterare till vårdnadshavare.

Kommuner som saknar specifikt stöd riktat till dessa föräldrar kan ha nytta av ett förtydligat uppdrag kring stöd till föräldrar med barn som vårdas utanför hemmet, men ett krav på ytterligare socialsekreterare är mycket resurskrävande och en fråga om hur socialtjänstens resurser ska fördelas. Det bör vara upp till varje socialnämnd hur uppdraget ska utföras.

Utredningen föreslår att en vårdplan som gäller barn som huvudregel även ska innehålla en beskrivning av vilka förändringar som behövs för att ett

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2026/00349

barn ska kunna återvända hem och vilket stöd en socialnämnd kan erbjuda vårdnadshavarna för att det ska vara möjligt. Kommunen anser att det är bra att vårdplanen innehåller en beskrivning av vilka förändringar en vårdnadshavare behöver göra. Det kan dock vara svårt att göra en exakt checklista och det behöver tas hänsyn till att det ofta handlar om komplexa bedömningar av t.ex. omsorgsförmåga. Det är därför av största vikt att Socialstyrelsen tar fram tydliga kunskapsstöd i dessa frågor.

Stärkt skydd och rättssäkerhet vid umgänge och vårdens upphörande (kap 7)

Utredningen föreslår att beslut om umgängesbegränsning ska utgå från barnets bästa och inte ändamålet med vården. Umeå kommun ställer sig generellt positiva till en tydligare bestämmelse om umgänge med barnets bästa som utgångspunkt. Kommunen står också bakom att det utifrån ett barnrättsperspektiv är viktigt att tydliggöra barns rätt till umgänge med syskon och andra anhöriga. Däremot finns tveksamheter om umgängesbegränsning med syskon och andra anhöriga än vårdnadshavare bör provas på samma sätt som vårdnadshavares. En sådan lagstiftning skulle medföra en risk för ökad påfrestning för barnen samt en mycket stor ökning av arbetsbördan inom socialtjänsten.

Upprepade och omfattande rättsliga processer kan vara mycket ansträngande och i värsta fall vara till skada för barnet. Det är inte ovanligt att exempelvis far- och morföräldrar behöver begränsas utifrån samma grunder som vårdnadshavarna och de är ofta lika angelägna som föräldrarna att begränsandet ska upphöra. Med överväganden fyra gånger om året skulle det innebära en betydande ökning i handläggning av ärenden. Umeå kommun är för det första tveksamma till om en sådan ordning är till barnets bästa, och för det andra om det är en bra fördelning av socialtjänstens resurser.

Socialtjänsten kan och bör ändå förbättra sitt arbete för att barn ska få träffa sina syskon och andra anhöriga när det är barnets bästa, men det bör finnas andra mer lämpliga sätt att stärka barns rätt till umgänge. Ett exempel skulle vara att vidare undersöka tillämpningen av 22 kap. 9 § i socialtjänstlagen (SoL).

Om inhämtande av uppgifter och utförande av drogtester

Utredningens uppfattning är att en socialnämnd har ett behov av att under tiden för ett omhändertagande kunna hämta in uppgifter från externa aktörer, exempelvis hälso- och sjukvården, även när det inte pågår en utredning om ett barns behov av skydd eller stöd. Detta för att få ett bättre underlag för bedömningar bland annat när det gäller umgänge och vårdens upphörande. Umeå kommun ser en risk i att det kan leda till otydligheter

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2026/00349

kring när en utredning pågår och inte. Möjligheten att när som helst inhämta information under tiden barnet är placerat kan bli en integritetsfråga för en enskild vårdnadshavare, vilket riskerar att skada förtroendet till socialtjänsten. Trots detta ser nämnden samtidigt att en sådan ordning kan stärka barnets rättsliga ställning.

När det gäller förslag kring drogtester föreslås att kommuner ska instruera regioner att utföra drogtestar som kommunerna finansierar. Kommunen är i huvudsak positiva till att det blir tydligt hur och när drogtestar ska utföras.

Uppföljning av ett barns situation (kap 8)

Utredningen lyfter fram att skolan är en central informationskälla vid socialnämndens uppföljning av ett barns situation efter avslutad vård, särskilt när det gäller att bedöma om barnets tillvaro är trygg och stabil. Trots detta föreslås ingen tvingande uppgiftsskyldighet för skolan under uppföljningsfasen. Socialnämnden förväntas i stället inhämta uppgifter genom frivilligt informationslämnande eller genom skolans ordinarie anmälningskyldighet vid oro.

Umeå kommun saknar i detta sammanhang en tydlig beskrivning av hur en återgång till skolan ska stödjas och förberedas på bästa sätt. En sådan vägledning är central för att säkerställa att den enskilda elevens återgång till skolan sker under goda förutsättningar och i enlighet med barnets eller den unges bästa. Inte heller nämns vikten av att den omhändertagne ges möjlighet att fortsätta sina studier där den är placerad för att kunna slutföra sina studier på gymnasienivå.

Beslutsunderlag

SOU 2026:8 Rättssäker samhällsvård för barn och unga
För- och grundskolenämndens yttrande
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens yttrande
Individ- och familjenämndens yttrande
Jämställdhetsutskottets yttrande

Beredningsansvariga

Annika Dalén, utvecklingsstrateg

Beslutet ska skickas till

s.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till
s.sof@regeringskansliet.se i enlighet med anvisningarna i remissmissivet

Förnamn, Efternamn
Befattning

Annika Dalén
Utvecklingsstrateg